

Nr 5.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående bättre tillgodoseende av landsbygdsbefolkningens intressen beträffande postgång och telefonförbindelser.

I en inom första kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 68, har herr *Isaksson m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t uppdrager åt cheferna för post- och telegrafverken att snarast genomföra ett planeringsarbete, syftande till att undanröja skillnaderna mellan städer och tätorter å den ena sidan och den rena landsbygden å den andra, då det gäller allmänhetens service från berörda verks sida och tillgången till de kommunikationsmedel omnämnda verk förvalta.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen och Riksförbundet Landsbygdens folk.

Generalpoststyrelsen meddelar bl. a. att under tiden 1938—1947 antalet poststationer hade ökat från 3 695 till 3 763 (varvid 285 poststationer nyinrättats, 36 indragits och 181 utbytts mot postexpedition), antalet postombud ökats med 37,3 procent, postföringslinjerna ökats med 36,8 procent och lantbrevbäringslinjerna med 9,6 procent (år 1939 fullgjordes 76,7 procent av de gående eller cyklande lantbrevbäringarna med söckendagligen eller flera turer per vecka mot 90,3 procent år 1947). Däremot hade brevlåd- och tidningsbefordran å landsväg under tiden 1938—1947 undergått minskning beroende på att denna befordran i regel sker med utnyttjande av linjetrafiken, som till följd av trafikinskränkningarna ännu icke kommit upp i samma omfattning som före kriget. Antalet linjer, varå brevlådbefordran fullgöres, har sålunda minskat från 843 st. med en sammanlagd längd av 31 240 km år 1938 till 772 st. med en längd av 27 936 km år 1947, innebärande en nedgång av antalet linjer med 8,4 procent och av linjelängden med 10,6 procent. Lösväskbefordrings- och löspostutdelningslinjerna uppvisade däremot en stegring från 1938 till 1947 med 128,2 procent.

Arbetet med att utbygga landsbygdens postnät i den mån poströrelsens allmänna utveckling ger anledning därtill fortgår alltjämt. I den av Kungl. Maj:t fastställda driftkostnadsstaten för innevarande budgetår upptages

under titeln »Postbefordran å landsväg jämte lokala transporter» ett belopp av 20 000 000 kronor, vari ingår ett för normala förbättringar och legoförhöjningar beräknat belopp av 880 000 kronor. Beloppet under sagda titel för år 1938 var 8 300 000 kronor.

Generalpoststyrelsen anför därjämte följande.

Vid sidan av de nu berörda åtgärderna i syfte att utbygga landsbygdens postväsen pågår f. n. en allmän översyn av lantbrevbäringen i samband med tillkomsten fr. o. m. den 1 juli 1947 av nya avlöningsgrunder för lantbrevbärarna. Landets samtliga lantbrevbäringslinjer — som tidigare nämnts närmare 3 000 st. till antalet — och ett stort antal andra postutdelningslinjer ha därvid gjorts till föremål för särskild undersökning med avseende bl. a. på antalet korrespondenter, som betjänas å varje linje, postmängden och linjernas sträckning. Möjligheterna till rationalisering av lantbrevbäringen genom sammanslagning av linjer till större enheter samt till förbättring av postutväxlingen genom ändring till lantbrevbäring av löspostutdelningar, som ansluta till lantbrevbäringslinjer o. s. v., ha därvid beaktats. Turökningar ha jämväl beslutats i många fall. Vidare har ökad motorisering eftersträfvats och utsträckningar av linjer genomförts. Slutligen åsyftas en effektivisering av kundtjänsten genom viss omläggning och standardisering av arbetsmetoderna vid fullgörandet av lantbrevbäring. Denna allmänna översyn beräknas bli avslutad under loppet av innevarande år men tar även sikte på framtiden, i det att beträffande ett stort antal linjer redan nu meddelats anvisningar att vid kommande omregleringar överväga liknande rationaliseringsåtgärder som de här ovan antydda, vilka kunna innebära förbättringar för allmänheten men vilka av olika skäl icke f. n. kunna vidtagas.

Den nu föreliggande motionen syftar bl. a. till en utjämning av skiljaktigheterna i postalt hänseende mellan tätorter (städer) och land. I fråga om möjligheterna till en dylik utjämning anser generalpoststyrelsen sig böra framhålla följande.

Vårt land är vidsträckt till arealen och förhållandevis glest befolkat. Bortsett från städerna och de stadsliknande samhällena är bebyggelsen utspridd över stora områden, där den understundom tättnar till bysamhällen av varierande storlek men lika ofta utgöres av enstaka, långt från varandra liggande gårdar. Att i en sådan bebyggelse inrätta postanstalter till så stort antal, att avståndet till postanstalt för varje enskild korrespondent å landsbygden icke blir längre än vad i allmänhet är fallet för stadsbefolkningen torde uppenbarligen redan av ekonomiska skäl vara uteslutet. Styrelsen vill emellertid framhålla följande.

Vid inrättandet av fasta postanordningar — postkontor, postexpeditioner, poststationer och postombud — anlägger styrelsen enahanda synpunkter i

fråga om såväl land som stad såtillvida, att stort avseende fästes vid befolkningstätheten, men därvid äro fordringarna vad angår landsbygden och de större samhällena mycket olika. Medan för bysamhället mången gång ej fordras mer än några hundratal invånare för att en postanstalt där skall anordnas, kräves för storstaden i regel lika många tusental. Som exempel kan nämnas, att inom Stockholm varje postanstalt betjänar i genomsnitt nära 8 000 invånare, medan för Malmöhus och Norrbottens län motsvarande antal utgör ca 2 240 resp. 880. För hela riket är medeltalet omkring 1 600 invånare per postanstalt.

Ej heller i fråga om postdistributionen torde man rimligtvis kunna påfordra en fullständig utjämning av skillnaderna mellan stad och land. Även om brevbäringen i städer och tätorter tillgodoser allmänhetens i dessa orter anspråk på att få den ankommande posten utburen, förhåller det sig nämligen så, att det i regel ur postverkets synpunkt är lämpligt att på dylika orter distribuera posten med brevbärare, eftersom det i annat fall på grund av postmängdens omfattning skulle uppstå stora svårigheter att förvara den ankommande posten på adresspostanstalten och låta allmänheten själv avhämta sina försändelser där. Att brevbäringen i de större tätorterna — i motsats till vad förhållandet är på landsbygden — fullgöres med flera turer om dagen sammanhänger bl. a. därmed, att det vid en koncentration av brevbäringen på dylika orter till endast en tur per dag icke skulle bli möjligt att effektivt utnyttja brevbärarpersonalens arbetstid. Även i fråga om postens utdelning — och detta gäller i lika hög grad för tätorterna som för landsbygden — måste för ett affärsdrivande verk som postverket de ekonomiska synpunkterna vara om icke direkt avgörande så dock i viss mån vägledande.

Av vad här ovan anförts torde framgå, att det näppeligen torde vara möjligt att helt undanröja skillnaden i postalt hänseende mellan stad och landsbygd. Generalpoststyrelsen är emellertid väl medveten om att trots de postala förbättringar, som ovedersägligen kommit landsbygden till del, mycket ännu återstår att göra på detta område. Jämsides med de fortlöpande förbättringar, som i vanlig ordning kunna komma att vidtagas, har generalpoststyrelsen därför för avsikt att, sedan den i det föregående omnämnda femårsplanen m. m. numera praktiskt taget slutförts, låta företaga en ytterligare allmän översyn av landsbygdens postförhållanden, denna gång med hänsyn tagen särskilt till sådana områden, vilka synas vara sämst lottade i postalt hänseende. I all den utsträckning så är möjligt och lämpligt kommer generalpoststyrelsen därefter att utarbeta planer för framtida vidare förbättring och rationalisering av postväsendet på landsbygden, avsedda att genomföras, så snart omständigheterna det tillåta. Det förefaller styrelsen, som om därigenom det i motionen framförda önskemålet, vad postverket beträffar, i huvudsak skulle bli tillgodosett.

Telegrafstyrelsen anför bl. a.:

I skrivelse den 1 mars 1946 framlade telegrafstyrelsen för Kungl. Maj:t en vittomfattande plan, upptagande förslag till åtgärder för utjämning av skillnaden i fråga om telefonkostnader m. m. mellan å ena sidan landsbygden samt å andra sidan städer och större samhällen. Denna plan hade utarbetats inom telegrafverket av särskilda med Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade sakkunniga, »1944 års telefonkommitté». Styrelsens förslag föranledde Kungl. Maj:ts proposition nr 219 till 1946 års riksdag, och riksdagen beslöt bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som hade anförts i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 22 mars 1946 låta vidtaga åtgärder för förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. De av riksdagen sålunda beslutade åtgärderna, vilka praktiskt taget helt överensstämde med telegrafstyrelsens förslag och vilka kunna sägas utgöra en fortsättning på de av telegrafverket under 1930-talet vidtagna åtgärderna i syfte att förbättra telefonserVICEN på landsbygden, inneburo i huvudsak *dels* utvidgning av frikretsarna till att som regel omfatta hela stationsområdet; *dels* utökning av frisamtalsförmånerna i syfte att bereda telefonabonenterna möjlighet att som regel utväxla samtal utan särskild periodavgift, förutom inom egen kommun, även med plats, där ortens lokala myndigheter placerats, jämte vissa taxeförmåner bl. a. en betydande utökning av frisamtalsförmånerna för stora delar av Norrland, för Gotland och Öland samt för Stockholms och Bohusläns skärgårdar, ävensom vissa nedsättningar av rikssamtalsavgifterna för delar av övre Norrland; *dels* ändring av grunderna för ersättning till vissa föreståndare vid manuella växelstationer i syfte att höja betjäningsskvaliteten; *dels* ock ett flertal åtgärder i syfte att förbättra telefondriften på landsbygden såsom utökning av landsledningsnätet, forcering av automatiseringen samt utökning av växelstationernas öppethållningstider.

Svårigheterna att fullfölja de beslutade åtgärderna ha sedermera successivt skärpts till följd av det under de senaste åren alltmer försämrade försörjningsläget med åtföljande materielbrist och investeringsbegränsningar.

Beträffande den utsträckning, vari det hittills varit möjligt att realisera materielkrävande förbättringsåtgärder, anför styrelsen följande.

1. Det har ännu icke varit möjligt för telegrafverket att övertaga och underhålla de ledningar, som abonnenterna själva f. n. äga och underhålla.

2. De f. n. genomförda taxelättnaderna (utökning av frisamtalsförmåner och nedsättning av periodavgifter) omfatta cirka hälften av de fall, för vilka dylika lättnader beslutats. I Norrland har fritrafik på så sätt i vissa fall kunnat införas mellan hela taxeområden.

3. Vad riksdagen sålunda anfört överensstämmer helt med telegrafsty-

relsens uppfattning. Sedan lång tid tillbaka pågår nämligen en omvandling av det svenska telefont nätet genom övergång från manuell till automatisk växling av samtalen. De förefintliga automatiseringsplanerna, vilka i detalj äro utarbetade för praktiskt taget hela landet, avse i första hand den lokala telefontrafiken men, i den mån flera stationer bliva automatiserade inom samma område, jämväl mellanortstrafiken, d. v. s. lands- och rikstrafiken. För närvarande äro cirka 60 procent av alla telefonapparater anslutna till automatiska stationer, medan antalet automatiserade stationer endast uppgår till 18 procent av hela antalet stationer i landet.

Vad angår möjligheten att producera den automatstationsutrustning, som skulle erfordras för genomförande av automatisering av landets hela telefont nätet år 1965, ha flera åtgärder vidtagits för att öka tillverkningen av erforderlig utrustning, nämligen dels genom att telegrafverket tagit i bruk en ny egen verkstad i Sundsvall och dessutom planerar en utvidgning av verkstadsrörelsen i Vänersborg, dels genom att den enskilda industrien på telegrafstyrelsens begäran ökat tillverkningskapaciteten beträffande automatstationsutrustning, varigenom den totala tillverkningskapaciteten i landet beräknas stiga från 37 000 år 1948 till totalt ca 150 000 nummer per år.

Automatisering av mellanortstrafik förutsätter en rikligare ledningstillgång än den nuvarande, varför en sådan automatisering kräver anordnandet av bl. a. landskablar. På styrelsens initiativ har den privata kabelindustrien här i landet upptagit tillverkning av koaxialkablar, varigenom de förut befintliga kabelmaskinerna frigjorts för en ökad tillverkning av landskablar.

Genom de vidtagna åtgärderna finnas sålunda inga större svårigheter att i Sverige tillverka den för en automatisering av det svenska telefont nätet behövlige teletekniska materielen i planerad takt. På grund av de ekonomiska svårigheter, vari vårt land nu befinner sig, kunna emellertid arbetena ej bedrivas så snabbt som planerats, utan takten blir beroende av de investeringsanslag som telegrafverket tilldelas och av den kvantitet teleteknisk materiel, som blir över för hemmamarknaden, sedan kraven på ökad export tillgodosetts.

Motionärerna hemställa, att telegrafstyrelsen skall åläggas att snarast genomföra ett planeringsarbete, syftande till att undanröja skillnaderna mellan städer och tätorter å ena sidan samt den rena landsbygden å den andra i fråga om allmänhetens service från telegrafverkets sida. Såsom framgår av det ovan anförda, är motionärernas önskemål redan förverkligat genom den utredning, som verkstälts av 1944 års telefonkommitté, samt genom de vittomfattande planer, vilka som resultat av utredningen föreligga i fråga om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden och vilka successivt förverkligas i den utsträckning de rådande förhållandena tillåta.

I motionen anföres vidare, att planeringsarbetet borde kunna intensifieras och givas en målmedveten inriktning. Härtill vill styrelsen utöver det tidigare anförda endast framhålla, att, då initiativet till alla de nämnda förbättringarna ursprungligen tagits av telegrafstyrelsen, det ligger i sakens natur, att styrelsen gör allt, som är möjligt, för att så snart ske kan åtgärderna i fråga skola kunna genomföras.

I anslutning till motionärernas uttalande, att åtskilliga av de nu rådande besvärligheterna synas kunna undanröjas helt enkelt genom ökad rationalisering med relativt obetydliga utgiftsökningar, vill styrelsen nämna, att särskilt under det senaste decenniet omfattande undersökningar i rationaliseringssyfte verkstälts inom telegrafverket, vilka lett till genomgripande omläggningar för åstadkommande av bästa möjliga utnyttjande av befintliga resurser i fråga om materiel och arbetskraft. Det sålunda påbörjade rationaliseringsarbetet fortgår och bedrives av en särskild rationaliseringsavdelning inom telegrafstyrelsen.

Som av denna redogörelse framgår, äro de av motionärerna efterlysta planeringsåtgärderna redan vidtagna inom telegrafverket, varför telegrafstyrelsen icke kan finna att de föreliggande motionerna i vad de beröra telegrafverket behöva föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller i korthet angelägenheten av att förbättringar i landsbygdens post- och telefonförbindelser vidtagas.

För egen del får utskottet anföra följande.

Frågan om förbättring av landsbygdens postförhållanden har tidigare vid skilda tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Vid 1944 års riksdag väcktes motion om införande av daglig postgång på landsbygden. Under hänvisning till det statsfinansiella läget avlogs motionen, men riksdagen förutsatte, att möjliga förbättringar av landsbygdens postala förhållanden vidtogos inom den fastställda anslagsramen, och rekommenderade fortsatt utveckling av postdistributionen medelst lösväskor och cykelbud.

Sedan vid 1945 års riksdag fråga väckts om förbättrande av postförbindelserna på landsbygden, förklarade sig statsutskottet i sitt utlåtande nr 120 ej påyrka ett omedelbart genomförande av femårsplanen men fann angeläget, att arbetet på en fortsatt förbättring av landsbygdens postväsen ej fick avstanna. Utskottet framhöll önskvärdheten av att alla möjligheer beaktades att inom en ekonomiskt rimlig kostnadsram kunna förbättra de postala anordningarna på landsbygden även efter den tidigare godkända femårsplanen. Efter förslag av statsutskottet beslöt riksdagen i skrivelse (nr 248) till Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare åtgärder till förbättring av postväsendet på landsbygden.

I anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t åt generalpoststyrelsen att under beaktande av vad riksdagen i sin skrivelse anført inkomma med därav för-

anledda förslag i samband med avgivande av förslag till driftkostnadsstat för år 1946, varefter generalpoststyrelsen lät verkställa en utredning i syfte att utröna, huruvida och i vilken omfattning ytterligare förbättringar kunde åstadkommas, samt kostnaden för desamma. I enlighet med den uppgjorda planen beräknades för ifrågavarande ändamål erforderliga belopp av det anslag för postbefordran å landsväg jämte lokala transporter, som upptogs i generalpoststyrelsens av Kungl. Maj:t sedermera fastställda förslag till driftkostnadsstat för första halvåret 1946 samt för budgetåren 1946/1947 och 1947/1948.

Även vad telefonförbindelserna angår har riksdagen uttalat sig för förbättringar till landsbygdens fromma. 1946 års riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i en kungl. proposition (nr 219) låta vidtaga åtgärder för förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. Den närmare innebörden av beslutet framgår av telegrafstyrelsens redogörelse.

Såväl statsmakterna som vederbörande verksledningar ha sålunda visat stort intresse för att befolkningen på landsbygden skall beredas förbättrade post- och telefonförbindelser. Det framgår emellertid av utlåtandena från verksledningarna att utarbetade förbättringsplaner icke kunnat realiseras i den takt som varit avsedd, på grund av råvarubrist, importsvårigheter, brist på arbetskraft samt av budgetära skäl. Med beaktande av dessa ännu gällande tidsomständigheter anser sig utskottet icke kunna hemställa om bifall till motionen. Utskottet vill dock understryka angelägenheten av att varje tillfälle tillvaratages att inom ramen för tillgängliga medel fortsätta realiserandet av de uppgjorda förbättringsplanerna. Utskottet vill särskilt understryka behovet av att postförbindelserna på landsbygden förbättras. Under pågående rationalisering av poströrelsen bör tillses, att lokala försämringar av postförbindelserna icke samtidigt komma att uppstå. Utskottet vill till sist understryka, att den för landsbygdsbefolkningen så betydelsefulla tidningsdistributionen i möjligaste mån må underlättas.

Under återopande av det anförda och innehållet i de av vederbörande verk avgivna utlåtandena får utskottet alltså hemställa,

att föreliggande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 mars 1949.

På utskottets vägnar:

JOHN SANDBERG.

Närvarande: herrar Sandberg, Andersson, Gustav Emil, Nilsson, Ernst Hjalmar, Arrhén, Widner, Weiland, Damström och Edin.